

küldött fiatalok, azt éppen a most lefolyt heroikus, nemcsak nemzeti, de világtörténetet alakító események világosan megmutatták.

Jólélekkel nem mondhatnék kereszténynek semmiféle pártot, ha nem az a törhetetlen elhatározása, hogy sosem hátra, de mindig előre, folyvást előbbre megy. Magam részéről a kommunizmus éveit is olyan szakasznak látom hazánk életében, amelyet hogy vissza ne térhessen, merész lendülettel túl kell haladnunk.

A most elmondottakból ésszerűen következik, hogy nagy rossznak kellene minősíteni, ha mindaddig, amíg népünk szabad választáson ki nem nyilvánítja akarátát, a kormányzat a sürgető visszaességek orvoslásán kívül bármiféle lényegi módosítást végezne az ország gazdasági szerkezetében. Addig is pedig, amíg a nép eldöntötte: milyen mederbe kívánja terelni életét és kikre bízsa sorsának irányítását, minden tőlünk telhetőt el kell követnünk a rend és nyugalom, a termelőmunka érdekében. Ide tartozik az is, hogy útját álljuk és véget vessünk az önbíráskodásnak, amely csak demoralizálásra vezethet, még akkor is, ha jogos elkeseredés húzódik meg mögötte. Szeretném hinni, másoknak is meggyőződésükké vált az elmúlt időkben, hogy ijesztően nehéz az egyéni és családi körülmények szabatos ismerete nélkül csak úgy, bárki felől ítélni. S még akkor is, ha minden jogunk meg volna hozzá, az első látás múltával, immár a megbocsátásnak és a szeretetnek kell szívünkben uralkodnia. Erre figyelmeztetett az a Krisztus is, akinek tanításait immár kivihetjük a templomon kívülre is.

Súlyos felelősség, óriási feladat az, amivel elesett hőseink megterheltek valamennyiünket. Hogy mint nemzet is elviselhessük és megbirkózhatunk vele, ez okból kérem a magyar munkásokat, parasztokat, értelmiségieket, férfiakat és nőket, időseket és fiatalokat egyaránt, sorakozzanak és zárkozzanak fel mögénk

Nyilatkozat Magyarország állami, társadalmi és gazdasági rendjének alapelveiről és a politikai kibontakozás útjáról (1956. december hó 8.)

In: Bibó István: Válogatott tanulmányok. IV. köt. Budapest, 1988, Magvető. 189–195.

Az 1956 végén, a második szovjet bevonulás után, amikor a munkástanácsok még aktív politikai tényezők voltak, az Értelmiségi Forradalmi Tanács képviselőinek ösztönzésére Petőfi Párt néven újjáalakult Nemzeti Parasztpárt és a Független Kisgazdapárt köreiben kibontakozási javaslat készült „Magyarország demokratikus pártjai és szervezetei” nevében, amely a forradalom vívmányainak – többek között az újra kialakult többpártrendszernek – a megőrzését célozta. A tervezetet mind Kádárhoz, mind pedig az oroszokhoz el kívánták juttatni, de hamarosan kiderült a hatalom új birtokosaival semmiféle kompromisszum nem köthető már. A Petőfi párti Bibó István a tervezet egyik megfogalmazója volt.

Az alulírottak, abban a törekvésben, hogy megvédjék az ország függetlenségét és szabadságát, biztosítsák a szocializmus eddigi eredményeit, intézményes formába öntsék a forradalom demokratikus vívmányait, köztük elsősorban a munkástanácsok felállítását és teljes önkormányzatát, a munkásság sztrájkjogát, a paraszti életforma szabadságát, a parasztságnak a beszolgáltatástól való mentességét, végül az egypárt-monopólium megszüntetését: mind a maguk, mind az irányításuk alatt álló demokratikus pártok és szervezetek nevében a következő ünnepélyes kijelentést teszik:

I.

Szükségesnek tartjuk, hogy Magyarország demokratikus pártjai és forradalmi tényezői forradalmi nemzetgyűlést hozzanak létre, amely alkotmánytörvény hatályára emeli az ország államformájára, kormányzására' és társadalmi rendjére vonatkozó alábbi alapelveket:

1. A magyar köztársaság legfőbb állami szerve a demokratikusan megválasztott országgyűlés, az e nyilatkozatban körülírt állami, társadalmi és gazdasági rendet elfogadó pártok részvételével. Hatékony garanciákkal kell biztosítani a bírói függetlenséget, a szabadságjogok teljességét, közöttük a törvény előtti egyenlőséget foglalkozásra és származásra tekintet nélkül, a sajtó- és vélemény szabadságot, valamint a vallásszabadságot.
2. Az ország társadalmi és gazdasági rendjének alapja a termelőeszközök döntő részének társadalmi tulajdona. Ennek megfelelően az 1956. október 23-án állami tulajdonban lévő bányák, gyárak, bankok és egyéb nagyvállalatok társadalmi tulajdonát továbbra is fenn kell tartani.
3. Az 1945. évi földreform során juttatott ingatlanok tulajdonjoga érintetlenül megmarad, de a földtulajdon megengedett felső határát az egy család által, idegen munkaerő rendszeres igénybevétele nélkül megművelhető földterület szabja meg.
4. A parasztság, a kisiparosság és általában minden gazdasági tevékenység számára teljes mértékben biztosítani kell az önkéntességen alapuló szövetkezés és egyéb gazdasági célú társulás lehetőségét, a nagyüzemi gazdálkodás előnyeinek biztosítása érdekében.
5. A magánvállalkozás a képesítési szabályok és a gazdasági élet tervszerű irányításából következő korlátok között szabad. A magánvállalkozások által foglalkoztatható alkalmazottak számát törvényhozási úton kell korlátozni.
6. Törvényesen biztosítani kell a munkások és alkalmazottak számára az önkéntességen alapuló szakszervezetek alakításának szabadságát, a szakszervezeteknek kollektív szerződések kötésére irányuló és egyéb érdekvédelmi jogkörét, a parasztság, a kisiparosok, kiskereskedők és szabadfoglalkozásúak számára pedig megfelelő érdekvédelmi szervezetek alakításának szabadságát.
7. Az állami vállalatok dolgozói számára törvényesen biztosítani kell, hogy a munkástanácsok útján irányítóan részt vehessenek a vállalatok igazgatásában, továbbá, hogy részesedhessenek a vállalatok működésének anyagi eredményeiből.

8. A múltban elkövetett törvénytelenségek anyagi kihatásainak jóvátétele nem irányulhat a kárt szenvedettek korábbi vagyoni és jövedelmi helyzetének, különösen pedig a kizsákmányolás lehetőségének a visszaállítására. A jóvátétel mértékét a kárt szenvedettek viszonyainak, a méltányossági szempontoknak és az ország gazdasági helyzetének figyelembevételével, törvényes szabályozás alapján, bíróság állapítja meg. Az önkényes egyéni elégtételszerzést minden eszközzel meg kell akadályozni.
9. A kibontakozásig elkövetett politikai hibák és következményeik megítélése a kiengesztelődés szellemében történjék. Senkit ne büntessenek olyan cselekményért, amelyet becsületes politikai meggyőződésből követett el. A halálbüntetést el kell törölni.
10. Az 1–9. pontokba foglalt elvek sérthetlenségét megfelelő alkotmányjogi biztosítékokkal kell alátámasztani oly módon, hogy a fenti elveket tartalmazó alkotmánytörvények 5 évig egyáltalán nem s az után is csak a törvényhozásnak és ezt követően a népszavazásra jogosultaknak legalább kétharmados többségével lehessen módosítani. Nem működhetik olyan politikai párt, amely az e törvényekkel meghatározott állami, társadalmi és gazdasági rend megváltoztatását tűzi ki célul. Végül független alkotmánybíróságot kell létesíteni, melynek joga és kötelessége lesz az alkotmánytörvényekbe ütköző jogszabályokat érvénytelennek nyilvánítani, a politikai pártok működését engedélyezni, vagy működési engedélyüket megvonni.

Az alulírottak a fenti elvek alapján állnak, tekintet nélkül arra, hogy a továbbiakban körvonalazott politikai kibontakozásban való részvételükre sor kerül-e vagy sem.

II.

Az alulírottak, valamint az általuk képviselt demokratikus pártok és szervezetek kérését részt venni a jelenlegi politikai helyzetből való kibontakozásban. Valamennyien egyetértünk abban, hogy e kibontakozáshoz és az annak alapján kialakuló szabad politikai élet egyensúlyához szükség van a magyar kommunisták pártjára. A forradalom bizonyossága alapján nincs kétség afelől, hogy a magyar kommunisták tömegei az itt kifejtett alapelvekkel és az alábbi kibontakozási tervvel egyetértenek, és hozzájárulásukat kellő időben hivatalos formában is megadják. A kibontakozás nézetünk szerint ilyen módon, és pedig az alábbiak szerint volna megvalósítható:

1. A demokratikus pártok és szervezetek országos tekintélyű személyekből 3–7 tagú ideiglenes Nemzeti Kormányzótanácsot alakítanak, amely átveszi az állami főhatalom gyakorlatát.
2. A Nemzeti Kormányzótanács ideiglenes nemzeti kormányt nevez ki. A kormány elnökét és államminisztereit a demokratikus pártok és szervezetek jelöltjei közül kell kinevezni, a szakminisztériumok vezetésével pedig, politikai pártállástól függetlenül, alkalmas szakembereket kell megbízni.
3. A demokratikus pártok és szervezetek a legközelebbi idő alatt létrehozzák a maguk országos és helyi kiküldötteiből a forradalmi nemzetgyűlést, amely

meghozza a fenti alapelveket tartalmazó alkotmánytörvényeket, ellátja az országgyűlés összeüléseiig a törvényhozás teendőit, így többek között megalkotja a választójogi törvényt és rendezi az állami főhatalom gyakorlásának kérdését.

4. Az országgyűlési választásokat az 1957. év őszén kell megtartani.

III.

Annak, hogy a demokratikus pártok és szervezetek részt vehessenek a fenti alapelvek szerinti kibontakozásban, s e feladathoz biztosíthassák a magyar nép osztatlan bizalmát, valamint, hogy Magyarország az őszinte barátság és egyenjogúság alapján együttműködhessen a Szovjetunióval, csak abban az esetben van reális lehetőség, ha a Szovjetunió kormánya is bizalommal fordul a magyar nép demokratikus tényezőinek összessége és jelen kezdeményezésük felé. A mai súlyos helyzet kialakulásában ugyanis nagy része volt azoknak a félrevezető információknak és helyzetértékeléseknek, amelyek a magyar forradalom jellegét és céljait illetően a Szovjetunió vezető államférfiaihoz jutottak. E téves helyzetértékelés nem ismerte fel azt, hogy Magyarországon a forradalmi erők egységesen a szocializmus ügye mellett álltak és állnak, továbbá, hogy képesek minden restaurációs kísérlettel szemben megvédeni a szocializmus vívmányait és fenntartani az ország belső rendjét. Nyilván ebből következett a Szovjetunió kormányának az az elhatározása, hogy csak a belső rend teljes helyreállítása után hajlandó tárgyalásokba bocsátkozni Magyarországon lévő csapatainak kivonásáról és a magyar–szovjet viszony rendezéséről. A szovjet csapatok ittléte által teremtett mai helyzetben azonban lehetetlen a belső rendet megszilárdítani és a termelés normális menetét biztosítani. Vagyis az a feltétel, amelyhez a Szovjetunió kormánya a csapatok kivonását köti, éppen e csapatok ittléte miatt nem teljesíthető.

Ebből a nehéz helyzetből csak az jelenthetne kivezető utat, ha a Szovjetunió kormánya felhatalmazná az alulírottakat annak a nyilvánosságra hozatalára, hogy a fentiek szerint megalakuló ideiglenes magyar kormánnyal milyen irányelvek alapján lesz hajlandó megállapodni a két ország közötti viszony rendezésére nézve, így a Varsói Szerződésben foglalt kötelezettségeknek a többi tagállammal egyetértésben való felülvizsgálása, az itt lévő szovjet fegyveres erők kivonásának módozatai és időpontja, végül az általuk letartóztatott magyar állampolgárok hazabocsátása, illetőleg magyar hatósági őrizetbe történő átadása tekintetében, továbbá olyan értelemben, hogy a magyar–szovjet gazdasági viszony rendezése elvileg a lengyel–szovjet gazdasági megállapodás szellemében fog megtörténni. Egy ilyen nyilatkozat birtokában a demokratikus pártok és szervezetek, illetőleg a közreműködésükkel megalakuló kormány minden külső segítség nélkül biztosítani tudja a belső rend helyreállítását és a szocialista vívmányok megóvását.

Amennyiben a Szovjetunió kormánya a jelen nyilatkozatban foglalt biztosítékokon túlmenően kívánatosnak látná, alkotmánytörvénnyel lehetne biztosítani azt is – amit egyébként az alulírottak, valamint az általuk képviselt demokratikus pártok és szervezetek a maguk részéről természetesnek tartanak –, hogy

1. Magyarország határain belül semmiféle idegen fegyveres alakulat nem tartózkodhatik és idegen katonai támaszpontok nem létesíthetők;
2. Tilos hasadóanyagok katonai célra való felhasználása, az ilyen anyagok, illetőleg az előállításukra alkalmas nyersanyagok belföldön fel nem használt részét pedig kizárólag az atomenergia békés célú felhasználásának előmozdítására a folyó év nyarán az összes nagyhatalmak részvételével megalakult Nemzetközi Szervezetnek kell megfelelő ellenértékért rendelkezésre bocsátani, végül, hogy a Magyarországon termelt valamennyi ilyen anyag és termék előállítását, tárolását, forgalmát és felhasználását az említett Nemzetközi Szervezet jogosult ellenőrizni.

KOVRIG BÉLA

A szocializmus rekonstrukciójára törekedett-e a felkelés?

In: Kovrig Béla: Nemzeti kommunizmus és Magyarország. Egy eszme története. Budapest, 2016, Gondolat – Barankovics. 89–95.

Kovrig Béla (1900–1962) egyetemi tanár, szociológus, szociálpolitikus, katolikus közéleti szereplő, a katolikus reformnemzedék tagja. 1923-ban Bethlen István miniszterelnök személyi titkára, majd különböző államigazgatási tisztségeket tölt be. Volt a Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium munkatársa, az Országos Társadalombiztosítási Intézet (OTI) aligazgatója, az Imrédy-kormány idején a Miniszterelnökség V. Társadalompolitikai Osztályának, majd Teleki Pál Nemzetpolitikai Szolgálatának vezetője. Szociálpolitikus munkája mellett oktatói és tudományos tevékenységet is folytatott. Számos könyv szerzője, a Kolozsvári Egyetem szociológia oktatásának megszervezője, majd az egyetem rektora. Katolikus közéleti szerepvállalásaként a Katolikus Szociális Népmozgalom világi vezetője volt. A 2. világháború után a kommunista titkosrendőrség zaklatásai elől emigrált.

Az amerikai emigrációban a milwaukee-i Marquette Jezsuita Egyetem szociológia professzoraként élte meg az 1956-os forradalom eseményeit. Ottani kutatási lehetőségei függvényében tudományos érveket keresett és fogalmazott meg a forradalom emlékét stigmatizálni törekvő korabeli kádári és szovjet propagandaklisékkal szemben. Kutatása során 7730 db, 16 oldalas, 125 (többnyire nyílt) kérdést tartalmazó kérdőívet osztottak szét a világ különböző pontjaira sodródott 1956-os emigránsok között, amelyekből 27% érkezett vissza. Könyvének megírásához a szerző végül 1300 kérdőív adatait hasznosította, kiegészítve azokat más kvalitatív kutatások eredményeivel, főként az amerikai, kanadai emigránsok körében készített interjúkkal. A forradalom elitjének nézeteit az akkor számára rendelkezésre álló anyagok (hazai rádióadások, a Kongresszusi levéltár sajtóanyaga, müncheni Magyar Levéltár '56-os vonatkozású